

RODIČE MÉHO OTCE BYLI ROLNÍCI.

Za větou jsem udělala bachratou tečku, jejíž objemnost měla podpořit pravdivost sdělení. Konečně co, chlácholila jsem načepýřené svědomí. Rolník je muž, který obdělává roli. Dědeček Stavinoha roli neboli pole obdělával. Kolik těch akrů, korců, lánů, či na co se to počítá, měl, není důležité. Jakási politicky uvědomělá buňka v mém mozku pištěla, že je to velmi důležité, zejména v životopise, jenž bude součástí kádrových materiálů. V Československu. V roce 1959. Ale zahнала jsem ji rázným kšc zároveň s husami, krůtami, kuřaty, ba i bravem a skotem. To dá rozum, že v hospodářství nějaké to zvířectvo je. Nemusím zacházet do detailů. Beztak by mi více prospěl dědeček nádeník. Avšak nuzáků byl v rodině trapný nedostatek.

Ukousla jsem další třísku z tužky HARDT-MUTH č. 2 a nasmolila druhou větu. *Později se připojili ke společnému hospodaření v JZD, ale dědeček záhy zemřel.* To jsem to šikovně napsala, libovala jsem si. Záhy zemřel. Popravdě ho trefil šlak, už když mu vyváděli koně ze stáje. A vstup do družstva podepsal jako poslední z vesnice. Ale ať mi někdo dokáže, že odešel na věčnost nepřipojený.

Babička skonala o rok později. Přesnější by samozřejmě bylo: babička se utrápila. Ale v úředních dokladech netřeba upadat do emocí. I tak mi zvlhly oči při vzpomínce na čistoučký statek, kde jsem strávi-

la několikery prázdniny, na kulatou babičku s veselýma očima, kterou všudy provázela vůně mateřídoušky, majoránky a heřmánku, a na dědečkovy velké dlaně, do jejichž oděrek se při každém pohlázení zachytávaly moje holčičí vlásky. A já teď celý jejich život plný vzájemné lásky, dřiny, křtů, neúrody, pohřbů i posvícení vtěsnila do tří vět. Byli rolníci. Připojili se. Umřeli. Děsný.

Když mě sekretářka pražského divadla Pokrok, kam jsem nastoupila před půlrokem jako čerstvě odiplovaná absolventka Akademie múzických umění, požádala o nový životopis, netušila jsem, že na to padne celé nedělní odpoledne.

„Vezměte to zešíroka, i s dědečky,“ radila. Bodejť ne! Co může mít za sebou tříadvacetiletá holka ze spořádané rodiny? Narodila se. Patnáct let chodila do školy. Přežila to.

S povzdechem jsem pokračovala. *Matčin otec Alois Krákora měl malý obchod s koženou galanterií, který vedl se svou ženou Alžbětou.*

Mezi regály s voňavými kabelkami jsem opět uvízla. Jak mám, propána, neškodně vyjádřit fakt, že po osmačtyřicátém dědeček o obchod přišel? Po ztrátě živnosti? Po vyvlastnění? Zahryzla jsem se do tužky až po tuhu. Jak se někdo může stát ze svobodné vůle spisovatelem? Třeba ten šílenec Jirásek! Takových tlustospisů. Já bych byla i s třicetiletou válkou hotová na pěti řádcích. Spolkla jsem další sousto dřevnaté svačiny a odhodlaně připsala: *Po změně politických poměrů pracovala babička jako šatnářka v biografu a pečovala o nemocného manžela. Když ovdověla, odstěhovala se k bratrovi.*

Trochu to vypadá, zasmušila jsem se, jako když

babička odjela na Čukotku a víckrát jsme o ní neslyšeli, ale koneckonců není to její curriculum vitae, ale moje. Nechám to tak, rozhodla jsem.

Najednou mě rozladilo, že kvůli pitomému životopisu ve mně ožívají vzpomínky na těžké období celé rodiny, předznamenané šeptáním a kradmým poplakáváním a završené zoufalstvím a beznadějí. Dědečka Krákoru Vítězný únor zlomil. On, obchodník ze staré školy, který s vybraným zbožím vycházel před krám na denní světlo, aby se pomocí lupy přesvědčil o jeho bezchybnosti, musel odevzdat výsledek celoživotního úsilí uchvatitelům, štvaným vidinou sociální rovnosti. Obdržev směšné odškodné, uchýlil se do poslední bašty svého soukromí, rodné vilky na rozhraní Vinohrad a Vršovic, kde obýval se ženou a neprovdanou dcerou přízemí, zatímco v prvním patře žila druhá dcera s manželem a dítětem, to jest s mou maličností. Moje vzpomínky na následující období sestávají převážně ze zvukových vjemů, totiž z dědečkova dusivého kašle, neboť se mu následkem stresu vrátila kdysi vyléčená tuberkulóza, jíž s nevšední ochotou podlehl.

Babička byla z odolnějšího materiálu, jak už tak ženy bývají, a svůj úděl přijala se vztyčenou hlavou, nedbajíc, že šatnářce přísluší pokora služebné duše. Přesto časem podlehla naléhání svého jediného bratra, který jí společné stáří vylíčil v tak lákavých barvách, že neodolala. Neobešlo se to bez velkého nářku maminky a tety, jimž se zdálo, že babiččino rozhodnutí jim vtiskne cejch nehodných dcer. Ale babička rozumně pravila: „Děvčata, nechte mě jít. Tady mi všechno připomíná tatínka, kdežto u Vojty, v domě našich rodičů, budeme vzpomínat na šťast-

né dětství a na všechno, co bylo pěkné..." Nato se připojila k všeobecnému pláči, což tatínek komentoval slovy: „Dámy, nechci brzdit vaše emoce, ale Vltava už stoupla o metr.“

Když jsem došla ve vzpomínání k tomuto prvnímu veselejšímu momentu, zjistila jsem s úlekem, že se už setmělo. Rozsvítila jsem lampu na tatínkově psacím stole a zděšeně se zahleděla na šest hubených vět, které se krčily na samém začátku papíru. Překotně jsem jim nadělila dvě sestřičky.

Můj otec Otto Stavinoha je zaměstnán jako právník v Advokátní poradně č. 5. Matka Růžena Stavinohová pracuje tamtéž jako sekretářka.

Tak, s předky jsem hotová, oddechla jsem si. Pravda, je tu ještě teta. A žije s námi. Vilku jsme totiž museli dobrovolně odevzdat státu, jelikož na její údržbu nebylo peněz. Do měsíce okupovala přizemí hlučná rodina budovatelů a tetě nezbylo než přijmout šlechetně nabídnuté přístřeší v rodině švagra. Ale o tom přece nemusím... Bezděky jsem se uculila při představě, jaké počteníčko bych připravila kádrovým referentům, najmě pak referentkám, vyličením tetina příběhu. Tento myšlenkový odskok se mi stal osudným, neboť jsem se znovu ponořila do rozjímání nad rodinnou historií.

Teta Blažena byla prvorozenou dcerou Aloise a Alžběty Krákorových. Po roce k ní přibyla sestřička Růžena, moje maminka. Děvčatům se ovšem říkalo Bája a Rája, neboť doba si žádala rozkošných zkomolenin, jež nositelkám všedních jmen propůjčovaly auru noblesy. I překypovaly měšťanské salóny Iskami, Lilinkami a Tóténkami, ač křestní listy hovořily o Františkách, Libuších a Antoniích. Babič-

ka Krákorová si nadto Bájenkou a Rájenkou vynahrazovala poněkud trapné příjmení, kochajíc se vidinou budoucnosti, kdy dobře situovaní mladí muži budou snít o pouhé možnosti spatřit Bájenku a Rájenku, any jdou do piána. Z růžových představ byla surově vytržena v den, kdy dojatým zrakem sledovala svá odcházející poupátka z okna a na rohu ulice spatřila tlupu holobrádků nade vši pochybnost finančně nezajištěných, kterak řvou: „Krákory už jdou!“ A to ještě netušila, že osud k ní byl milosrdný, ušetřiv ji poznání, že ona sama je nezralými cititeli dcer zvana Starou Krákorou.

Děvčata nosila stejné šaty, dostala stejné vzdělání na obchodní akademii, avšak povah byla rozdílných. Rázná Rája si v době dospívání záhy našla únikové cestičky z přísně střeženého denního programu, aby se věnovala tak nebezpečné a nedoporučované činnosti, jako jsou procházky v postranních zákoutích parku s mladým koncipientem právnické firmy Kousal a syn, s nímž se seznámila na plese. Bája zatím klinkala na klavír *Vzpomínku na Zbiroh* a vyšívala monogramy na lajntuchy.

I přišel den, kdy služebná odebrala klobouk a plášť doktoru Ottovi Stavinohovi a vpustila ho do salónu, kde si kurážný nebojsa vyžádal ruku slečny Ráji. Potvrdil tak pravdivost přísloví Štěstí přeje odvážným, neboť manželé Krákorovi shledali nápadníka perspektivním a dceřinu ruku mu přiřkli s veškerým příslušenstvím a jedinou podmínkou, že se totiž děvčata vdají zároveň.

Tu však byl kámen úrazu. Provdat Báju byl těžší úkol než přinést tři vlasy děda Vševěda. Marně přiváděl ženich Stavinoha své přátele na odpolední

čaj, zbytečně vodila matka dceru po zábavách. Děvče bylo líbezné, což o to, a zájemců dost. Jenže u Báji přinesla prudérní výchova nežádoucí plody. Temné nápovědi o nechutných důvěrnostech zvaných manželské povinnosti vyvolaly v nevinné duši panický odpor ke všemu tělesnému. A jelikož k žádnému ze ctitelů nezahořela láskou, s níž by šel ruku v ruce přirozený pud, při každé zmínce o sňatku omdlávala jako panna, jež má být obětována drakovi.

V nouzi nejvyšší našel v Bájence zalíbení již nemladý, avšak zazobaný majitel obchodu se střížním zbožím, vdovec Josef Kareš. Dívka, uvedená v omyl jeho otcovským vzezřením, jež podle jejího názoru vylučovalo obávané nepřístojnosti, svolila k zásnubám. Vše bylo na dobré cestě. Leč běda, sexuálně vyhladovělý snoubenec si chtěl patrně vybrat závdavek na manželské slasti a učinil to způsobem, který lze přirovnat ke zteči. Pevnost sice nepadla, ale Bája předvedla rodině první ze svých později proslulých hysterických záchvatů, přísahajíc, že se oběsí na prvním kusu své výbavy, který jí přijde pod ruku, bude-li nucena zřít se svobodného stavu. Bylo po všem.

Za většinu těchto pikantních informací jsem vděčila útržkům náhodně vyslechnutých rozhovorů, jejichž obsahu jsem v mnoha případech porozuměla až o pár let později. Do největšího zmatku mě uvedla úvaha babiččina bratra Vojtěcha, který sestře řekl: „To víš, Bětko, příroda má své vrtochy. V kuchyni je Bája jako čamrda a v ložnici asi jako atrapa.“ Jelikož jsem znala atrapy dortů, které cukrář Nožička vystavoval ve výloze za parného léta,

představovala jsem si pak tetu, jak v noci trůní v ložnici na podnose, politá čokoládovou polevou.

A vskutku, až na tu čokoládu vyhlížela družička Bája na svatebních fotografiích jako šlehačkový zákusek, který měl ovšem léty zkysnout, aniž by jej kdo ochutnal. Rája se vdala a v přiměřeném čase povila dceru.

Tááák, lekla jsem se toho dne už pokolikáté. Dcera byla povita hnedle před čtvrtstoletím a stále ještě to neoznámila zaměstnavatelům. Překotně jsem se vrhla do přiznání své existence.

Narodila jsem se 3. 12. 1935 v Praze. Po dokončení povinné školní docházky jsem navštěvovala gymnázium, později jedenáctiletku, kterou jsem v roce 1954 zakončila maturitou s vyznamenáním. Poté jsem pokračovala ve studiích na Akademii múzických umění, obor herectví. Absolvovala jsem v roce 1958 roli Zuzanky ve Figarově svatbě v divadle Disk a diplomovou práci na téma Metoda herectví podle K. S. Stanislavského.

Přehlédla jsem kriticky poslední řádky a zaplakala nad dívkou, která většinu života prožila mezi kružítky, mapami a vycpanými křečky. Ještě že tu bylo těch pár předškolních let, kdy jsem byla hýčkaným miláčkem rodiny. Když jsem odrostla plenkám, zatoužila moje čínorodá maminka po náročnějších úkolech, než je klepání tébichů a posedávání u pískoviště, neboť její bystrý intelekt se domáhal nových podnětů. Toho využila teta Bája, jež zatím vedla otcí účetnictví, ale vskrytu duše považovala za vrchol štěstí výrobu višňových džemů, příkládání křenových placek a praní zástěrek upatlaným holčičkám. Navrhla sestře, že jí povede domácnost. Rodinná rada po jistém váhání návrh přijala a Bája

s Rájou si vyměnily role. Když si tatínek po čase otevřel vlastní advokátní kancelář, stala se mu maminka neocenitelnou spolupracovnicí.

Pro mne nastaly zlaté časy. Teta ze mne udělala střed svého života přes den a rodiče mi vynahrazovali celodenní nepřítomnost večer. Dědeček mě vodil do cukrárny a babička do rytmiky. Patrně jsem byla pěkný spratek. Hitler se to doslechl a zatrhnul mi nejdřív cukrárnu a posléze i rytmiku, protože paní Rosenbergová, která ji vedla, zmizela ze dne na den. A já šla do školy.

Blahé časy se hned tak nevrátily, protože jen skončila válečná bída bez cukru, másla, masa, ba i cibule, začali jsme si utahovat opasky ve jménu blahobytných zítřků. Vyprávěla nám o nich paní učitelka v hodinách občanské nauky. Báje o budoucnosti se vyznačovaly stejnou mírou reality jako pohádky, v nichž dobrotiví dědoušci odměňují vstřícné chování samoprostíracími stolečky. Ani jsme si netroufali uvěřit, že přijde čas, kdy se nám dostane bez peněz podle našich potřeb trojbarevných mejdlíčků, síťovaných ponožek a fotografií učitele tělocviku.

Na konci jedné hodiny paní učitelka pravila, že ve škole byla ustavena Pionýrská organizace, v jejímž rámci budeme rozvíjet svoje schopnosti v zájmových kroužcích, a už s rukou na klíče se otázala: „Je tu snad někdo, kdo nechce vstoupit do Pionýra?“ Všichni chtěli. Diplomatické odmítnutí jsme ještě nebrali.

Když jsem přinesla novinu domů, rodiče se zasmušili a odešli do tatínkovy pracovny. Za hodinu se vrátili a řekli, ať tedy do Pionýra chodím, jelikož

hlavou zeď neprorazíš, a kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti. Že mi jde o celou budoucnost, i když, jak poznamenal tatínek, přísloví o vlcích je z hlediska charakteru scestné. Tak jsem chodila do zájmového kroužku a vyla: *Ptala se Zuzana Kuby, Kuby, jestli má veverka zuby, zuby.*

Později mě podobně pohltit Československý svaz mládeže, pouze s tím rozdílem, že jsem musela vyplnit dotazník, který byl nesmlouvavě přidělen jednomu každému, jako by šlo o formulář ke sčítání lidu. Díky neúprosnému postupu pedagogů jsem ovšem nyní mohla bez váhání napsat:

Na nižším stupni školy jsem byla členkou Pionýrské organizace, později ČSM. Zúčastnila jsem se mnoha brigád, jednak kulturních, ale i zemědělských, například žňové, chmelové a bramborové.

Tím jsem byla se svým vzrušujícím životním příběhem u konce. Ale protože se mi zdálo nedůstojné, aby dramatická umělkyně skončila na rozmoklém bramborovém poli, připsala jsem ještě jednu větu.

1. září 1958 jsem nastoupila jako členka činoherního souboru v divadle Pokrok s měsíčním úvazkem 18 představení a gáží 860 Kčs.

Pak jsem usmolený elaborát přepsala na psacím stroji a odhodlaně se podepsala. *Helena Staviňohová.*
Uf!